

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Katowicach

LKA.411.002.02.2023

Pan Janusz Zemanek
Wójt
Gminy Wilkowice
ul. Wyzwolenia 25
43-365 Wilkowice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I/23/002 – Budowa, działanie i likwidacja zapory wodnej w Gminie Wilkowice w województwie śląskim

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy w Wilkowicach ul. Wyzwolenia 25, 43-365 Wilkowice ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Janusz Zemanek ² , Wójt Gminy Wilkowice od 20 listopada 2018 r. do nadal; Poprzednio funkcję tę pełnili Mieczysław Rączka (w okresie od 4 grudnia 2006 r. do 20 listopada 2018 r.) oraz Jan Cholewa (od 18 czerwca 1990 r. do 4 grudnia 2006 r.).
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Realizacja Inwestycji Zbiornika. 2. Eksploatacja i przeprowadzenie rozbiórki Zbiornika.
Okres objęty kontrolą	Lata 2018 - 2023 (do zakończenia czynności kontrolnych, tj. do 30 czerwca 2023 r.), z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, o ile mają one związek z kontrolowaną działalnością.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontroler	1. Wojciech Graca, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/35/2023 z 6 lutego 2023 r. 2. Przemysław Witek, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/34/2023 z 6 lutego 2023 r.

(akta kontroli str. 1-5)

¹ Dalej: „Urząd” lub „Gmina”

² Dalej: „Wójt”.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623. Dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Uzasadnienie oceny ogólnej

Gmina podjęła szereg działań dla osiągnięcia celu zapisanego w Strategii Rozwoju Gminy z 1999 r., jakim było wybudowanie zbiornika pełniącego istotne funkcje w jej systemie wodnogospodarczym. Dla zadania uzyskano wszystkie niezbędne decyzje administracyjne i pozwolenia, a na zakup gruntów pod zbiornik retencyjny oraz kompleksowe przygotowanie dokumentacji wyasygnowano środki w kwocie 641 tys. zł. Opracowanie dokumentacji projektowej zostało powierzone profesjonalnej firmie z doświadczeniem w przedmiotowym zakresie, mającej już w dorobku kilkanaście realizacji o podobnym charakterze. W ocenie Izby, Gmina nie miała możliwości zdiagnozować ani przewidzieć, że zaproponowane rozwiązania okażą się niedoskonałe, a inwestycja zakończy się fiaskiem.

Wójt Gminy prawidłowo zareagował na zagrożenie wywołane niekontrolowanym wezbraniem w czaszy zbiornika w maju 2019 r., grożącym przelaniem się wód przez koronę zapory i prawdopodobną katastrofą budowlaną, podejmując decyzję o ewakuacji ludności.

W związku z tym, że Gmina nie uczestniczyła bezpośrednio w żadnym z etapów procesu budowlanego zbiornika oraz nie posiadała praw do administrowania obiektem, zdaniem NIK należy uznać że jej wpływ na realizację inwestycji i jakość uzyskanych efektów eksploatację obiektu i jego rozbiorę był ograniczony.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częstkowej⁵ kontrolowanej działalności

OBSZAR

Opis stanu faktycznego

1. Realizacja Inwestycji Zbiornika

Potrzeba wybudowania zbiornika pełniącego istotne funkcje w systemie wodnogospodarczym Gminy Wilkowice pojawiła się po raz pierwszy w Strategii Rozwoju Gminy z 1999 r.⁶ Bezpośrednią przesłanką do jej wskazania były zbyt małe zasoby dyspozycyjne wody do picia oraz ochrona przeciwpowodziowa terenów położonych poniżej zapory.

(akta kontroli str. 63-65)

Według wyjaśnienia Wójta, na podstawie wizji terenowej i po zapoznaniu się z budową geologiczną, ustalono wówczas, że potencjalna lokalizacja zbiornika wyznaczona zostanie w zlewni **potoku Zimnik**, zapewniając najkorzystniejsze pod względem topograficznym warunki retencionowania wody. Ostateczna decyzja o lokalizacji miała zapaść po wykonaniu szczegółowych badań hydrogeologicznych. Zakładano również, że przed przystąpieniem do prac projektowych zapory i zbiornika, przeanalizowane zostaną inne potencjalne lokalizacje, które zapewniłyby realizację jego podstawowych zadań⁷.

(akta kontroli str. 67)

Gmina w dniu 9 września 2002 r. zleciła wykonanie projektu budowlano-wykonawczego zapory i zbiornika retencyjnego Spółce Ośrodek Usług Inżynierskich

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁶ Strategia Rozwoju Gminy Wilkowice opracowana przez liderów społeczności gminy Wilkowice pod kierunkiem ekspertów Małopolskiego Doradztwa Rolniczego i Agencji Rozwoju Regionalnego w Bielsku-Białej.

⁷ Pierwotnie, zapora i zbiornik retencyjny miały zostać usytuowane na potoku Zimnik w sołectwie Wilkowice. Jednak na wniosek projektantów, aneksem nr 1 z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniono lokalizację przedmiotu umowy na potok Wilkówka w sołectwie Wilkowice, uzasadniając zmianę wynikami prac geologicznych, wskazującymi na osuwiskowy charakter gruntu w pierwotnej lokalizacji.

"STAAND" z siedzibą w Krakowie⁸. Umowę zawarto w trybie przepisów art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 10 czerwca 1994 r. o zamówieniach publicznych⁹. Całkowity koszt dokumentacji projektowej wyniósł 210 453,66 zł, z tego 175 985 zł dokumentacja projektowa, a 34 468,66 zł studium wykonalności do projektu.

Według umowy, zapora i zbiornik retencyjny miały zostać usytuowane na **potoku Zimnik** w sołectwie Wilkowice. Jednak na wniosek projektantów, aneksem nr 1 z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniono lokalizację przedmiotu umowy na **potok Wilkówka** w sołectwie Wilkowice, uzasadniając zmianę wynikami prac geologicznych, wskazującymi na osuwiskowy charakter gruntu w pierwotnej lokalizacji.

Zdaniem NIK powyższe dowodzi, że o decyzji o budowie obiektu nie decydowały bezpośrednio względy bezpieczeństwa powodziowego. Skoro bowiem można było na etapie projektowania przenieść lokalizację zbiornika, to jego budowa w drugiej lokalizacji (potok Wilkówka) nie była uznana za priorytetową w czasie gdy zlecano prace projektowe.

(akta kontroli str. 6-11)

Zgodnie z przygotowanym przez Projektanta wnioskiem o ustalenie warunków zabudowy i zagospodarowania terenu z lutego 2003 r., zbiornik miał spełniać dwie podstawowe funkcje, tj. zapewnić wodę pitną dla mieszkańców i ochronę przeciwpożarową oraz dodatkowo ochronę przeciwpowodziową terenów położonych poniżej. Lokalizację zapory czołowej ziemnej, jednorodnej i budowanej z materiałów miejscowych ustalono w km 2+300, w przekroju zamykającym niewielką płaską dolinę, bezpośrednio poniżej istniejącego ujęcia wody, natomiast pojemność zbiornika na nie mniejszą niż 21,5 tys. m³. Inwestycja obejmowała ponadto budowę przelewowo-upustową z przewodem spustowym i niecką wypadową (przelew wieżowy z upustami dennymi, komora zamknięć i komora pomp), komorę czerpną z pompownią, przepławkę dla ryb, aparaturę kontrolno-pomiarową, czaszę zbiornikową, zapórę przeciwrumowiskową, ubezpieczenie koryta potoku Wilkówka oraz most drogowy.

(akta kontroli str. 12-15)

Projektant w maju 2003 r. sporządził Projekt prac geologicznych dla określenia warunków geologiczno-inżynierskich projektowanej zapory i zbiornika wodnego, które zostały zatwierdzone decyzją Ministra Środowiska Nr DG/kdgi/AS/489-1048/2003 z 3 września 2003 r.

Ekspertyza przygotowana przez Wydział Budownictwa Lądowego i Wodnego Politechniki Wrocławskiej z grudnia 2017 r. wykazała, że w zapisach zamieszczonych w dokumentacji geologiczno-inżynierskiej nie uwzględniono istotnych okoliczności, tj. napływu wody ze strony prawego zbocza oraz napływu wody ze strony lewego zbocza. **Ponadto, była ona wykonywana w długim okresie posuszonym i nie zawierała jakiegokolwiek wzmianki o zachowaniu podłoża w okresie występowania opadów atmosferycznych.**

(akta kontroli str. 16-25)

Według raportu oddziaływania na środowisko z maja 2004 r., przedsięwzięcie było *praktycznie nieszkodliwe dla środowiska* i mogło powodować co najwyżej krótkotrwałe i lokalne uciążliwości dla ludzi i środowiska w trakcie budowy (ograniczone do strefy wpływów bezpośrednich, tj. terenów gdzie będą w danym momencie prowadzone prace).

(akta kontroli str. 15)

⁸ Dalej „Projektant”; Umowa nr: GK/ZP/342/PN/13/02.

⁹ Dz. U. Nr 72 poz. 664 z 2002 r. Dalej: „Pzp”.

Studium Wykonalności Budowy Zapory i Zbiornika Retencyjnego na Potoku Wilkówka w Sołectwie Wilkowice (Gmina Wilkowice, Województwo Śląskie) z czerwca 2004 r., definiowało cele projektu wskazując na zapewnienie z *dużą gwarancją* zaopatrzenia w wodę mieszkańców; zapewnienie nienaruszalnego przepływu wody w potoku (4 dm³/s) i zabezpieczenie przed szkodami i stratami powodziowymi.

Podstawowymi materialnymi efektami realizacji przedsięwzięcia były zaporą o długości korony 106 m, wysokości korpusu 10,3 m oraz kubaturze korpusu 15 615 m³; zbiornik o czaszy przy normalnym poziomie piętrzenia¹⁰ długości 144 m i szerokości 65 m, głębokości od 7,9 do 2,7 m, (powierzchnia 0,6142 ha oraz kubatura 26 503 m³); obiekty towarzyszące: m.in. budowla przelewowo-upustowa, zaporą przeciwrumowiskowa (w km 2+473), zabudowa koryta potoku (od 2+417 do 2+460) oraz aparatura kontrolno-pomiarowa, a także inne obiekty: m.in. pompownia z rurociągiem tłocznym i nowy most na ulicy Harcerskiej oraz dziesięciokrotne skrócenie okresu deficytowego w zaopatrzeniu w wodę.

Koszty inwestycji określono na 4 504,5 tys. zł, a realizację na lata 2005-2006. Analiza techniczna zawarta w Studium wskazywała, że proponowane rozwiązanie było wykonalne pod względem technologicznym oraz zgodne z najlepszą praktyką oraz optymalne pod względem zaspakajania potrzeb. Analiza finansowa potwierdziła jednocześnie opłacalność jego realizacji pod warunkiem współfinansowania części kosztów ze środków pochodzących z dotacji.

(akta kontroli str. 26-44)

Śląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych¹¹ Oddział w Bielsku-Białej 6 grudnia 2004 r. uzgodnił pozytywnie przedstawione w projekcie budowlanym rozwiązania techniczne.

(akta kontroli str. 26-62)

W dniu 19 sierpnia 2006 r. ówczesny Wójt dostarczył do SZMiUW oddziału Bielsko-Biała kompletną dokumentację techniczną dla przedmiotowego przedsięwzięcia obejmującą:

- projekt zagospodarowania terenu,
- projekt architektoniczno-budowlany (część drogowa i mostowa – przebudowa ul. Harcerskiej wraz z przebudową mostu; część elektryczna – przebudowa istniejącej sieci NN; część hydrotechniczna – zaporą i zbiornik wraz z budowlami towarzyszącymi, obliczenia stateczności zbiornika i zapory; część sanitarna – pompownia wraz z rurociągiem tłocznym, przebudowa istniejącej sieci wodociągowej oraz odprowadzenie wód opadowych z ul. Harcerskiej),
- operat hydrologiczny,
- dokumentację geologiczno-inżynierską,
- uzgodnienia – Operat dendrologiczny, Przedmiar robót, Studium wykonalności, Operat wodnoprawny na wykonywanie urządzeń wodnych wraz z aneksem, Operat wodnoprawny na odprowadzenie wód opadowych wraz z aneksem.

Z uwagi na wielość występujących branż, dokumentacja wymagała opracowania koreferatów, po czym po wdrożeniu zaleceń, została pozytywnie zaopiniowana przez Zespół Opiniowania Projektów Inwestycyjnych przy SZMiUW.

(akta kontroli str. 26-62)

¹⁰ Dalej: „NPP”.

¹¹ SZMiUW

Gmina uzyskała ponadto następujące decyzje niezbędne do terminowego rozpoczęcia zadania:

- Decyzja Nr GKiB.7331/6p/2004 z 23 czerwca 2004 r. wydana przez Wójta Gminy Buczkowice. Inwestycja została zaliczona do mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Sporządzono raport oddziaływania na środowisko i uzyskano pozytywne uzgodnienie Wojewody Śląskiego;
- Decyzja Wojewody Śląskiego nr ŚR-IX-6811/20/04 z 15 listopada 2004 r. lokalizacji inwestycji celu publicznego;
- Decyzja Wojewody Śląskiego nr ŚR-IX-6811/20/04 z 15 listopada 2004 r. o udzieleniu pozwolenia wodnoprawnego na wykonanie urządzeń wodnych w ramach Zadania;
- Decyzja Wojewody nr ŚR-IX-6811/6/05 z 9 lutego 2005 r. o udzieleniu pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzenie wód opadowych z ul. Harcerskiej i korony zapory kanalizacją deszczową;
- Decyzja nr 17/04 Wojewody Śląskiego z 26 października 2004 r. ustalająca warunki prowadzenie robót;
- Decyzja Wojewody Śląskiego nr 66/05 z 15 kwietnia 2005 r. wydana została dla Gminy Wilkowice, natomiast decyzją z 27 października 2006 r. (znak RR-AB.II/ID/7111/45/05-06) przeniesiona na ŚZMiUW;
- Decyzja nr ŚR-IV-6811/55/06 z 12 grudnia 2006 r. o pozwoleniu na budowę Zapory;
- Decyzja nr ŚR-IV-6811/55/06 z 12 grudnia 2006 r. o udzieleniu pozwolenia wodnoprawnego na wykonanie urządzeń wodnych w ramach Zadania¹².

(akta kontroli str. 68-78)

Gmina zleciła dodatkowo w 2006 r. wykonanie Instrukcji gospodarowania wodą¹³, która stanowiła bazę do aktualizacji w 2014 r. Przywołana wyżej ekspertyza Politechniki Wrocławskiej wskazała na błędy merytoryczne w niniejszej Instrukcji, zwracając uwagę że *przyjęcie przepływu dozwolonego większego od przepływu miarodajnego wskazuje, że nie jest konieczna jakakolwiek rezerwa powodziowa, bo całość przepływu miarodajnego można swobodnie przez zbiornik przepuścić bez żadnych konsekwencji dla terenów leżących poniżej, a przecież zdecydowanie tak nie jest.*

(akta kontroli str. 79-88)

W związku z brakiem możliwości ubiegania się przez Gminę o dofinansowanie na realizację inwestycji z Sektorowego Programu Operacyjnego na lata 2004-2017 *Działanie 2.5 Gospodarowanie Rolniczymi Zasobami Wodnymi*, Wójt wystąpił do Wojewody Śląskiego z wnioskiem o przeniesienie praw i obowiązków wynikających z ww. decyzji na ŚZMiUW. Wojewoda śląski wydał pozytywną decyzję w tej sprawie w dniu 27 listopada 2006 r.

ŚZMiUW poinformował Gminę¹⁴, że Zbiornik został ujęty w Programie małej retencji dla województwa śląskiego i po wybudowaniu pełnił będzie funkcje zaopatrzenia w wodę, ochrony przeciwpowodziowej, zachowania przepływu nienaruszalnego oraz

¹² Wcześniej (15 listopada 2004 r.) decyzję ŚR-IX-6811/20/04 wydano Gminie, jednak z uwagi na nierozpoczęcie wykonywania ww. urządzeń w terminie dwóch lat od dnia w którym pozwolenie stało się ostateczne.

¹³ Umowa nr ZP/342/art.4/29/06 z 20 listopada 2006 r. ze Spółką Cywilną Hydroconsult z siedzibą w Kozach – wartość zadania 9760 zł.

¹⁴ Pismo nr DM/5957/2006 z dnia 4 października 2006 r.

celów przeciwpożarowych. Zgodnie z przyjętymi ustaleniami¹⁵, SZMiUW zobowiązał się do realizacji zakresu robót objętych projektem, a wszelkie roboty dodatkowe i nieprzewidziane wynikłe w trakcie realizacji robót Gmina miała wykonać we własnym zakresie. Wójt zobowiązał się ponadto do przekazania nieruchomości pod lokalizację inwestycji¹⁶ i utrzymania i eksploatacji zbiornika od dnia odbioru przez 5 lat (okres trwałości), a po tym okresie Gmina miała przejąć zbiornik wraz z przeniesieniem decyzji na użytkowanie.

(akta kontroli str. 89-94)

Gmina poniosła nakłady na realizację inwestycji w jej fazie przygotowawczej, w tym na zakup gruntów pod lokalizację zbiornika od osób fizycznych. Szczegółowe informacje na ten temat zawiera poniższa tabela:

Tabela nr 1 Zestawienie wydatków poniesionych przez Gminę Wilkowice na budowę Zbiornika retencyjnego w Wilkowicach

Rok	Nazwa wydatku	Kwota wydatku zł
2004	Projekt budowy zbiornika	175 985,00
	Studium wykonalności zbiornika	34 468,66
2005	Podział działek	2 000,00
	Wycena nieruchomości	10 560,00
2006	Podział działek	1 200,00
	Kserokopie	130,44
	Zaopiniowanie projektu	5 579,93
2007	Instrukcja eksploatacji zbiornika (w tym instrukcja gospodarowania wodą)	9 760,00
	Wrys i wypis z ksiąg wieczystych	217,16
	Kserokopia	7,34
	Aktualizacja kosztorysu	29 320,36
	Zakup gruntów	365 363,68
2009	Wykonanie karty informacyjnej	1 220,00
2013	Opracowanie geodezyjne	4 500,00
2015	Operat szacunkowy	500,00
		640 812,56

Źródło: Dokumentacja źródłowa będąca w posiadaniu Urzędu Gminy Wilkowice (archiwum), w tym umowy z podmiotami zewnętrznymi, dokumentacja projektowa i studium wykonalności

Do dnia zakończenia niniejszej kontroli Gmina nie podjęła działań celem odzyskania nieruchomości przeznaczonej na lokalizację zbiornika, przekazanej Skarbowi Państwa. Zgodnie z wyjaśnieniem Wójta, *Gmina nie podjęła działań w kierunku odzyskania gruntów przekazanych pod budowę zbiornika retencyjnego w Wilkowicach, ze względu na potencjalne ryzyko przejścia odpowiedzialności związanej z niestabilnością gruntu. Gmina nie uczestniczyła w procesie związanym z zabezpieczeniem gruntów przy rozbiórce zapory i nie ma możliwości ani podstaw prawnych do sfinansowania badań geologicznych.*

(akta kontroli str. 95; 96-97)

¹⁵ Protokół z narady SZMiUW w Katowicach z dnia 3 października 2006 r.

¹⁶ Uchwała Nr XLVI/342/2006 z dnia 01.02.2006 oraz Zarządzenie Wójta Wilkowice nr 120/2013 z dnia 21.11.2013 r.

Stwierdzone
nieprawidłowości

OCENA CZĄSTKOWA

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Gmina podjęła szereg skutecznych działań dla osiągnięcia celu zapisanego w Strategii Rozwoju Gminy z 1999 r., jakim było wybudowanie zbiornika pełniącego istotne funkcje w systemie wodnogospodarczym gminy. Dla zadania uzyskano wszystkie niezbędne decyzje administracyjne i pozwolenia, a na zakup gruntów pod zbiornik retencyjny oraz kompleksowe przygotowanie dokumentacji wyasygnowano środki w kwocie 641 tys. zł. Kontrola wydatków w tym przedmiocie nie wykazała nieprawidłowości. Gmina dochowała staranności na etapie pozyskania dokumentacji technicznej i projektowej i zdaniem NIK nie miała możliwości ocenić, że zaproponowane rozwiązania okażą się niedoskonałe. Zmiana lokalizacji zbiornika na etapie projektowania wskazuje, że przy jej doborze względy przeciwpowodziowe nie odgrywały najważniejszej roli.

OBSZAR

Opis stanu
faktycznego

2. Eksploatacja i przeprowadzenie rozbiórki Zbiornika

Gmina nie uczestniczyła bezpośrednio w poszczególnych etapach eksploatacji i rozbiórki Zbiornika. Zgodnie z wyjaśnieniem Wójta, udział Gminy ograniczał się do roli obserwatora i jednokrotnie – do wykonania rowu odwadniającego.

Gmina nie została powiadomiona o rozbiórce Zapory, jednak wg stanowiska Wójta, była jej od początku przeciwna. Gmina nie została także poinformowana o prowadzonym przez Śląski Wojewódzki Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Katowicach¹⁷ postępowaniu w sprawie nieodpowiedniego stanu technicznego zapory oraz nie otrzymała decyzji Nr WIU-OIT.7741.2.2016.BK1 nakazującej rozbiórkę zapory (decyzja z 6 czerwca 2019 r.)¹⁸.

Gmina złożyła od powyższej decyzji odwołanie wnosząc o jej uchylenie w całości oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia organowi pierwszej instancji. W odwołaniu Gmina postawiła zarzut naruszenia przepisów postępowania, dotyczących uniemożliwienia stronie udziału w postępowaniu stwierdzając, że cyt.: *Gmina Wilkowice jako bezpośredni sąsiad nieruchomości, na której znajduje się obiekt, a zarazem właściciel gruntów i konstrukcji (drogi ul. Harcerskiej w Wilkowicach), znajdujących się w obszarze oddziaływania, ma interes prawny w udziale w tym postępowaniu. Jednocześnie Gmina Wilkowice posiadała uprawnienie (interes prawny) do bezpłatnego zaopatrzenia w wodę ze zbiornika retencyjnego, będącego przedmiotem postępowania administracyjnego. Uprawnienie to wynikało z zapisów umowy darowizny z dnia 10.12.2015 r. Rep. A Nr 8318/2015, gdzie w § 6 Gmina Wilkowice w związku z darowizną na rzecz Skarbu Państwa zastrzegła sobie prawo bezpłatnego poboru wody, z przeznaczeniem (na rzecz odbiorców z terenu gminy Wilkowice).*

Ponadto, Spółka Wodociągowa w Wilkowicach złożyła w dniu 4 lipca 2019 r. wniosek do ŚWINB oraz Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego w Warszawie o wznowienie postępowania zakończonych decyzją o rozbiórce zapory w związku z brakiem udziału strony – Spółki Wodociągowej w Wilkowicach w postępowaniu.

(akta kontroli str. 104-106)

¹⁷ Dalej „ŚWINB”

¹⁸ Śląski Inspektor Nadzoru Budowlanego 6 czerwca 2019 r. wydał decyzję nr 75/19, znak: WI-OIT.7741.2.2016.BK1, w sprawie rozbiórki zapory czołowej zbiornika Wilkówka w Wilkowicach wraz z przepławką oraz urządzeniami stanowiącymi z nią całość techniczno-użytkową tj.: budowlą przelewowo-spustową z komorami czerpalnymi i kanałem odprowadzającym, budynkiem sterowni, ubezpieczeniem czaszy zbiornika wraz z drogą technologiczną do celów pożarowych. Cały czas w zbiorniku utrzymywany był stan minimalny, jednak podczas intensywnych opadów deszczu następowało samoczynne, niekontrolowane napełnianie się zbiornika (miało to miejsce np. 4-6.10.2016 r., 20-22.09.2017 r. i 23-25.05.2019 r.). Pod wpływem naporu wody dochodziło do uszkodzenia tamy, pęknięć, osunięć, przesiąków i wypływów wody pod ciśnieniem.

Wyrokiem z dnia 1 grudnia 2020 r. (sygn.. akt. VII SA/Wa 2704/19) Wojewódzki Sąd Administracyjny w Warszawie oddalił skargę Spółki Wodociągowej w Wilkowicach w przedmiocie nakazu rozbiórki, przy czym ta wniosła sprawę o kasację do Naczelnego Sądu Administracyjnego. NSA w wyroku z dnia 22 marca 2022 r. uznał natomiast że pominięcie Gminy w postępowaniu było naruszeniem jej prawa do czynnego udziału w postępowaniu i nakazał konieczność ponownej weryfikacji materiału dowodowego z udziałem wszystkich stron¹⁹.

(akta kontroli str. 107-112)

Wójt w odpowiedzi na pytanie, jak Gmina poradziła sobie z zapewnieniem lepszego dostępu do wody pitnej, retencji i bezpieczeństwa powodziowego oraz przeciwpożarowego w związku z fiaskiem ww. przedsięwzięcia oraz czy problemy które pierwotnie miał rozwiązać zbiornik o charakterze wielofunkcyjnym zostały rozwiązane w inny sposób i czy naraziło to gminę na dodatkowe koszty podał, że zabezpieczono alternatywne źródła zaopatrzenia w wodę m.in. z wodociągu AQUA pokrywające około 30% terenu sołectwa Wilkowice (przy czym jest to droga woda), udrożniono istniejące i wybudowano dodatkowe dwie studnie głębinowe. Od czasu rozbiórki Zbiornika nie pojawiły się natomiast większe opady, które wywołałyby zagrożenie powodziowe. Po zgłoszeniach Gminy, najbardziej newralgiczne fragmenty rzeki Wilkówka zostały mimo to zabezpieczone poprzez budowę umocnień. Wójt dodał, że zdaje sobie sprawę, że w przypadku wystąpienia wezbrań powodziowych, szkody będą nieuniknione. Był to jeden z argumentów, które Gmina podnosiła w kontekście nierozbierania Zapory, zwłaszcza że budowa obiektów zabezpieczenia przeciwpowodziowego, takich jak zapory nie leży w zakresie możliwości Gminy. Gmina w żaden sposób nie była w stanie zwiększyć bezpieczeństwa przeciwpożarowego poprzez zgromadzenie dodatkowej wody. W roku obecnym 2023 planowane jest zakup ciężkiego wozu gaśniczego.

(akta kontroli str. 113)

W maju 2019 r. na terenie Gminy doszło do zdarzenia stanowiącego bezpośrednio zagrożenie dla życia lub zdrowia mieszkańców. Po dwóch dniach obfitych opadów doszło do błyskawicznego, niekontrolowanego przyboru wody w korycie potoku Wilkówka, a tym samym w czaszy zbiornika. Co prawda nie doszło bezpośrednio do przelania się wody przez koronę zapory, jednak powołany wówczas sztab kryzysowy, z obawy o ryzyko wystąpienia katastrofy budowlanej, podjął w oparciu o instrukcję stanowiącą integralną część projektu budowlanego²⁰ decyzję o ewakuacji ludności²¹. Po ustąpieniu wezbrania, problemem okazał się wysoki poziom wody gruntowej w piezometrach korpusu zapory i otoczeniu czaszy zbiornika (wykazując ich nawodnienie), przekraczający projektowe stany ostrzegawcze i alarmowe (mierzone kilka razy dziennie w bardzo długim okresie czasu przez pracowników obsługi zbiornika i analizowane w uzgodnieniu ze sztabem kryzysowym przez Centrum Technicznej Kontroli Zapór).

(akta kontroli str. 114-121)

¹⁹ Odwołania i skargi złożone przez gminę Wilkowice nie wpłynęły na wstrzymanie ww. decyzji rozbiórkowej Śląskiego Inspektora Nadzoru Budowlanego, bowiem 11 czerwca 2021 r. Naczelny Sąd Administracyjny, po rozpoznaniu skargi kasacyjnej gminy Wilkowice, (na wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 1 grudnia 2020 r., sygn. akt VII SA/Wa 2704/19, w sprawie ze skarg Spółki Wodociągowej z siedzibą w Wilkowicach i gminy Wilkowice na decyzję Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego w przedmiocie nakazu rozbiórki) postanowił odmówić wstrzymania wykonania zaskarżonej decyzji Głównego Inspektora Nadzoru Budowlanego (GINB) z 27 września 2019 r., znak: DON.7100.152.2019.WEJ (postanowienie, sygn. akt II OSK 1009/21). Wobec powyższego zmieniona przez GINB decyzja Śląskiego Inspektora Nadzoru Budowlanego nr 75/19, znak: WI-OIT.7741.2.2016.BK1, z 6 czerwca 2019 r. była podstawą do rozbiórki zapory.

²⁰ Instrukcja z 2014 r. sporządzona przez Projektanta na zlecenie SZMiUW pn. Instrukcja utrzymania i eksploatacji zapory i zbiornika retencyjnego Wilkówka wraz z Planem ewakuacji ludzi i mienia na wypadek zagrożenia katastrofą obiektu hydrotechnicznego zbiornika wodnego Wilkówka.

²¹ W związku z powyższym Prokuratura Okręgowa w Bielsku-Białej prowadziła postępowanie (sygn. akt PO I Ds.41.2018), które 25 września 2019 r. umorzono.

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

Wójt Gminy prawidłowo zareagował na zagrożenie wywołane niekontrolowanym wezbraniem w czaszy zbiornika w maju 2019 r., grożącym przelaniem się wód przez koronę zapory i prawdopodobną katastrofą budowlaną, podejmując decyzję o ewakuacji ludności. Przebieg zdarzenia dowodzi zdaniem NIK tego, że decyzja o rozebraniu obiektu oparta była o racjonalne przesłanki dotyczące bezpieczeństwa mieszkańców.

IV. Uwagi i Wnioski

Uwagi i Wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości NIK nie formułuje uwag ani wniosków pokontrolnych.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Katowice, dnia 31 sierpnia 2023 r.

Kontroler

Wojciech Graca

Gł. specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli

Delegatura w Katowicach

.....